

Lietuvių balso literatūrinis konkursas „Branginkime lietuvių tautos dvasines vertybes”

DANUTĖ BINDOKIENĖ

Tokia tema šiemet jau ketvirtą kartą vyko laikraščio *Lietuvių balso* skelbiamas literatūrinis konkursas, kurio kulminacinis taškas — kovo 12-ąją Jaunimo centre (Čikagoje) suruošta Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo dienos šventė ir premijų įteikimas konkurso laureatams.

Pastaraisiais dešimtmečiais stambesnio pobūdžio literatūriniai konkursai — jau retas įvykis lietuviškoje veikloje, nors praėityje jų būta — ir stambių, ir reikšmingų. Tad juo labiau sveikintina *Lietuvių balso* iniciatyva ir pastangos imtis šio užmojo, kurio dėka lietuvių literatūra praturtinta 12 svarių leidinių, laimėjusių šiuos konkursus. Visi (išskyrus vieną) premijuotieji rankraščiai išleisti knygomis.

Konkursų mecenatas yra čikagietis dr. Jonas Adomavičius, iki šiol premijoms paaukojęs 40 tūkst. dolerių (I premija — 5 tūkst. dol., II — 3 tūkst. dol., o III — 2 tūkst. dol.). Pažymėtina, kad didžioji dalis rankraščių konkursui atsiunčiama iš Lietuvos.

Daug darbo ir pastangų

Konkursų ruošimo ir įvykdymo darbas — milžiniškas. Juo labiau, kad kai kada atsiunčiama daugiau kaip šimtinė rankraščių. Juk reikia surasti vertinimo komisiją, padauginti ir jos nariams išsiuntinėti rankraščius, palaikyti glaudų ryšį su komisijos nariais, derinti jų posėdžio laiką, pranešti laimėtojams gerą žinią (be abejo, tai maloniausias darbas), o po to suruošti šventę — premijų įteikimą.

Didysis šio milžiniško darbo variklis yra *Lietuvių balso* redaktorius Vytautas Radžius, kuriam tikrai reikia pasakyti daugybę gerų žodžių už pasiaukojimą ir kruopštumą.

Lietuvių balso ruoštoje Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo paminėjimo ir 4-ojo literatūrinio konkurso premijų įteikimo šventėje. Iš kairės: vertinimo komisijos pirm. Anatolijus Kairys, programos vadovė Dalia Sokienė, sol. Linas Sprindys, muz. Ričardas Sokas, sol. Lijana Kopūstaitė-Pauletti, LR gen. konsulas Čikagoje Arvydas Daunoravičius, dienraščio *Draugo* vyr. redaktorė, trijų ankstesnių *Lietuvių balso* literatūrinių konkursų vertinimo komisijos pirm. Danutė Bindokienė, rašyt. Stasys Džiugas, Lietuvių rašytojų draugijos pirm. Stasė Petersonienė, *Lietuvių balso* vyr. redaktorius Vytautas Radžius.

Donato Soko nuotrauka.

Tėvynės ir literatūrinis pavasaris

Gausiems svečiams salėje susėdus prie pavasariškai papuoštų stalų, Lietuvių spaudos bendrovės pirmininkė (ši bendrovė yra oficiali *Lietuvių balso* leidėja) Daina Dumbrienė pakvietė Dalią Sokienę vadovauti šventės programai. Dalia šiuo metu Čikagoje yra nepamainoma (ir nepralenkiamą) lietuviškų renginių programų vadovė, pasižyminti gražia, aiškia tarsena, kuria taip mėgaujasi „Margučio II” lietuviškos radijo valandėlės klausytojai, ji taip

Sveikintina *Lietuvių balso* iniciatyva ir pastangos imtis šio užmojo, kurio dėka lietuvių literatūra praturtinta 12 svarių leidinių.

pat dienraščio *Draugas* redakcijos darbuotoja. Ji kiekvienai programai kruopščiai pasiruošia ir savo pareigas puikiai atlieka.

Trumpai paminėjusi šio sekmdienio dvigubą reikšmę: Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo 16-ąją sukaktį ir *Lietuvių balso* literatūrinio konkurso IV šventę, programos vadovė į garbės prezidiumą scenoje pakvietė svarbiausius šventės „veikėjus”: *Lietuvių balso* vyr. redaktorių Vytautą Radžių, Lietuvių rašytojų draugijos pirmininkę ir konkurso vertinimo komisijos narę Stasę Petersonienę, LR gen. konsulą Čikagoje Arvydą Daunoravičių, Lietuvių spaudos bendrovės pirm. Dainą Dumbrienę, kun. Antaną

Gražulį, SJ, Lietuvių fondo valdybos pirm. Sigitą Balzekienę ir konkurso vertinimo komisijos pirm. Anatolijų Kairį. Simboliškai tuščia kėdė scenoje palikta konkurso mecenatui dr. J. Adomavičiui, kuris negalėjo iškilmėse dalyvauti.

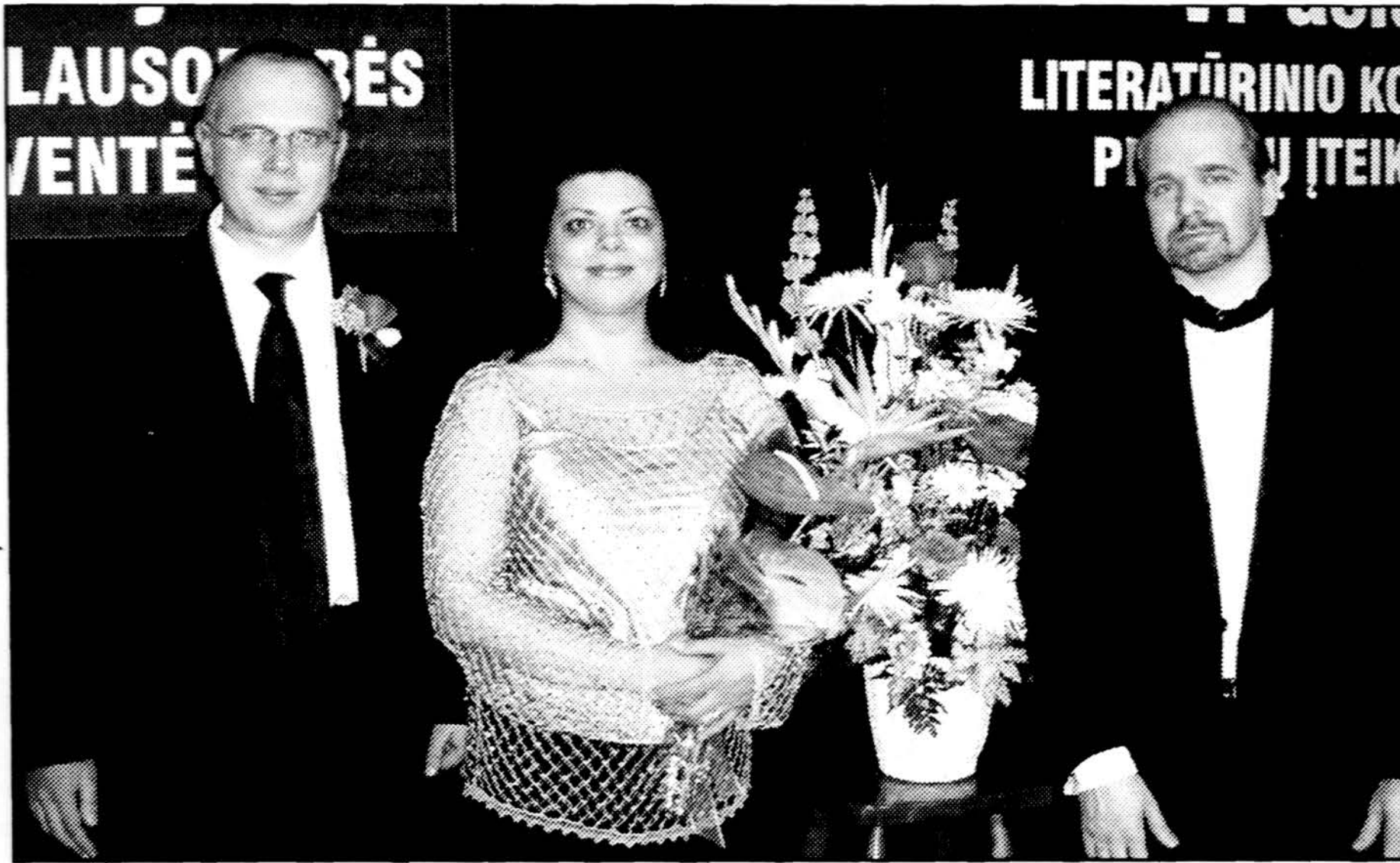
Prasminga susikaupimo minute prisiminti ir pagerbti lietuvių tautos didvyriai, savo darbu ir net gyvybės auka iškovoję tėvynei laisvę. Salėje nuaudėjo Lietuvos himno garsai ir kiekvienas pajutome pasididžiavimą, kad tėvynė laisva, kad mes priklausome lietuvių tautai. Kun. A. Gražulis maldos žodžiais dėkojo Aukščiausiam už Lietuvos laisvę ir prašė saugoti tėvynę nuo

Nukelta į 2 psl.

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

***Lietuvių balso* literatūrinis konkursas • Kovo 11-oji •
Ketvirtasis romano konkursas • Ji gyveno teatru •
Vandens keliai Mažojoje Lietuvoje**

„Branginkime lietuvių tautos dvasines vertybes”

Koncertinės programos dalies atlikėjai
(iš kairės): solistai Linas Sprindys ir Lijana Kopūstaitė-Pauletti, muz. Ričardas Sokas. Donato Soko nuotr.

Atkelta iš 1 psl.

visokių negandų.

D. Sokienė perskaitė prieš 16 metų Vilniuje pasirašytą ir paskelbtą, Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Aktą dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo.

Kalbą Nepriklausomybės atkūrimo šventės proga pasakė Lietuvos Respublikos gen. konsulas Čikagoje A. Daunoravičius (kalbą spausdiname atskirai, tad čia necituosime).

Atskleista paslaptis

Atėjo metas patenkinti daugelio smalsumą ir atskleisti didžiąją paslaptį: kas gi tie šiemetinio — ketvirtito — literatūrinio konkurso laureatai.

Konkurso vertinimo komisijos aktą perskaitė pirm. Anatolijus Kairys. Paaiškėjo, kad I premija paskir-

ta, Močiutės slapyvardžiu pasirašytam, monografiniam veikalui „Arkivyskupas Mečislovas Reinys”. Tikroji autorės pavardė — dr. Aldona Vasiliauskienė iš Vilniaus. Pažymėtina, kad dr. Vasiliauskienė 1999 m. yra laimėjusi *Lietuvių balso* literatūrinio konkurso II premiją už prof. Prano Dovydaičio monografijos rankraštį.

II premija paskirta Svajūnės slapyvardžiu pasirašytam rankraščiui „Šatrijos Ragana”. Autorė — Nijolė Kliukaitė-Kepenienė iš Klaipėdos.

III vieta teko Giedriaus Balandžio slapyvardžiu pasirašytam romanui „Kryžiau, prikales mane”. Autorius — Juozas Kundrotas iš Kauno.

Laureatų žodis

Kadangi nei vienas laureatų iškilmėse nedalyvavo, jiems premijos

bus išsiųstos į Lietuvą. Aldona Vasiliauskienė savo padėką ir mintis atsiuntė raštu, kurį perskaitė programos vadovė D. Sokienė. Tarp kita ko, A. Vasiliauskienė rašė:

— Neturėdama galimybės šią, tokią kilnią ir itin svarbią ne tik mums visiems, lietuviams, bet ir Lietuvos istorijai, ypač ateinančioms kartoms, dieną būti su jumis, bent rašytu žodžiu prie jūsų prisiliesiu.

Visų pirma dėkoju *Lietuvių balso* konkurso iniciatoriui Vytautui Radžiui, visiems organizatoriams, vertinimo komisijai, kantriai skaičiusiai gautus rašinius. Noriu padėkoti ir tiems, su kuriais man teko bendrauti dviejų kelionių Čikagoje metu.

Visa Mečislovo Reinio veikla liudijo ir tebeliudija jo tarnystę Dievui ir žmogui, meilę ir pasiaukojimą. Tai puikus pavyzdys nūdienai. *Lietuvių balso* konkurso paskirtoji premija rankraščiui „Arkivyskupas

Mečislovas Reinys: gyvenimas, veikla ir atminimo įamžinimas (faktai ir dokumentai)” liudija komisijos narių pozityvų požiūrį — būtinybę kuo plačiau skleisti žinias apie mūsų tautos švyturius, kad Lietuva, jau antrą dešimtmetį einanti nepriklausomybės keliu, didesnę dėmesį skirtų dvasiniam gyvenimui, grožio ir gėrio paieškai, mūsų tautos kankinių dėl tikėjimo tinkamo įvertinimo. Tikiu, kad mūsų bendra veikla pagreitins Dievo tarno arkivyskupo Mečislovo Reinio beatifikacijos bylos eigą.

Trečiosios premijos laureato sveikinimą perdavė jo krikšto dukra Rūta.

Pasisako mecenatas

Mecenato dr. Adomavičiaus žodį perskaitė programos vedėja:

— Sveiki, čia susirinkę kultūringieji ir tokios Tamstos! Tik kitą geru pradžiuginus apturimas neme luotas džiaugsmas. Taip džiuginti pajėgia tik doras ir apsišvietęs asmuo.

Mūsų tautos genai yra gausūs tokiais džiugintojais. Lietuviškos šeimos išaugino saviems ir kitiems normalius tėvus, didžius vadovus, filosofus, politikus, visuomenės reformatorius, mokslininkus, įvairius menininkus, rašytojus, mokytojus, dvasininkus, sportininkus ir kitus Lietuvai joje ir už jos ribų garbę teikiančiuosius.

Tokių pajėgiųjų ir doros keliu einančiųjų nestokoja ir mūsų dabartinė aplinka. Štai tas *Lietuvių balso* ir jame bendradarbiai; štai tos jo paragintų rašytojų dešimtys; štai tos ir tie jų kūrybos perskaitytojai... Visiems jiems ir joms priklauso nuoširdi ir didi padėka. Prie jų jungiu ir aš savo didžią padėkavoną už suteiktą man džiaugsmą, bent menkniekiu paskatinant rašytojus į tokį milžinišką darbą...

Didžiausia brangenybė — mūsų kalba

Trumpai ir nuoširdžiai apie konkurso darbus bei jo ruošimo idėją apskritai papasakojo vyr. *Lietuvių balso* redaktorius Vytautas Radžius. Dėkojo jis vertinimo komisijos nariams tiek Lietuvoje (Alfredas Guščius ir Bronius Raguotis), tiek Amerikoje (A. Kairys, S. Petersonienė ir Vytautas Volertas). Komisija, kaip ir praėjusių konkursų metu — vieningai iš gausių rankraščių atrinko pačius geriausius. Šiam konkursui buvo atsiųsta 20 rankraščių, keturi neatitiko taisyklių, tad nebuvo vertinami. V. Radžius dėkojo visiems, prisidėjusiems prie konkurso pravedimo ir šventės suruošimo, ypač išskirdamas redakcijos narę dr. Joaną Danilevičienę.

Vėl prie mikrofono grįžusi, programos vadovė atliko dar vieną malionį pareigą: „Salėje tarp svečių sėdi vienas *Lietuvių balso* steigėjų, redakcijos narys Domas Adomaitis, kuris savo sveikinimą perdavė raštu, tad aš turiu garbę jį perskaityti”, — tarė ji...

Kovo 11-osios šventėje, ruoštoje *Lietuvių balso* laikraščio š.m. kovo 12 d. Jaunimo centre, LR valstybinis apdovanojimas buvo įteiktas rašytojui, visuomenės veikėjui Stasiui Džiugui. Iš kairės: LR gen. konsulas Čikagoje A. Daunoravičius, *Lietuvių* rašytojų draugijos pirm. S. Petersonienė, Sofija Džiugienė ir S. Džiugas. Donato Soko nuotr.

Nukelta į 8 psl.

Kovo 11-oji

ARVYDAS DAUNORAVIČIUS

Nuoširdžiai sveikinu jus su tautos ir valstybės švente — Kovo 11-ąja, Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo diena. Tą dieną prieš 16 metų įrodėme pasauliui, o — svarbiausia — ir sau patiems, kad lietuvių tauta niekada neišsižadėjo savo laisvės. Tą dieną Lietuva pasiuntė žinią pasauliui, kad grįžta į demokratiškų valstybių šeimą, prisiimdama atsakomybę už savo dabartį ir ateitį.

Neretai mes lyginame Kovo 11-ąją su Vasario 16-ąja, diskutuojame, kuri data yra svarbesnė. Nemačiau, kad tokia diskusija yra prasminga. Abi šios datos yra reikšmingos Lietuvos istorijai, be to, tarp jų yra ir nemažai paralelių.

Nors šiandien niekas neabejoja istoriškai teisingais Vasario 16-osios Akto ir Kovo 11-osios Akto sprendimais, tada buvo daug skeptikų, abejojančių ar net atvirų nepriklausomybės priešininkų.

Ir po Vasario 16-osios, ir po Kovo 11-osios priimtus sprendimus teko ginti, mokant už tai aukščiausią — žmogaus gyvybių — kainą.

Ir po Vasario 16-osios, ir po Kovo 11-osios Lietuva susikūrė kitą realybę, kitas galimybes, nepalyginamai pranokstančias gyvenimą laisvės atgavimo išvakarėse.

Mūsų valstybė šiandien turi išskirtines galimybes susikurti puikią ateitį. Esame saugūs, esame pažangios ir demokratiškos sąjungos visaverčiai nariai. Turime politines, kultūrinės, finansines prielaidas realizuoti savo laisvę, sukurdami gerovę šiandieninei ir būsimosioms kartoms. Kaip greitai pasinaudosime atsivėrusiomis galimybėmis, jau priklausys nuo mūsų pačių.

Leiskite labai trumpai pažvelgti į 2005-uosius metus Lietuvos užsienio politikoje, kur buvo ir džiugių laimėjimų, ir nelengvų sprendimų.

Tikru išbandymu buvo Rusijos vadovybės kvietimas dalyvauti Pergalės dienos iškilmėse Maskvoje. Ne tik pasaulyje, bet ir Lietuvoje šiuo klausimu užvirė karštos diskusijos. Tačiau iš šios dviprasmiškos situacijos sugebėjome išeiti pakelta galva. Lietuvos ir Estijos prezidentų sprendimas nevykti į iškilmės Maskvoje dar kartą priminė pasauliui tragišką mūsų valstybių lemtį po Antrojo pasaulinio karo. Kita vertus, mūsų santykiai su Rusija išliko pakankamai konstruktyvūs, dalykiškai sprendėme daugelį konkrečių mūsų verslo, turizmo, kultūros mainams aktualių klausimų.

Nepažeidžiant nei tarptautinės

teisės, nei suverenių valstybės interesų buvo sureguliuotas ir incidentas Lietuvoje, sudužus Rusijos kariniam lėktuvui.

Pirmieji narystės NATO ir Europos Sąjungoje metai apnuogino ir nelabai malonius reiškinius. Paaiškėjo, kad ne visos ES šalys buvo pasirengusios plėtrai, kai kurios dar tebebuvo linkusios į mus, naujokus, žiūrėti šiek tiek iš aukšto, ar kaip nors „apeiti“. Lietuvos nacionalinius interesus turėjome ne kartą ginti atkakliomis Lietuvos politikų ir diplomatų pastangomis. Derybos dėl daugiamečio ES biudžeto — geriausias to pavyzdys. Laimėjome ne tik mes, laimėjo visa ES, patvirtindama, kad ir 25 valstybės pajėgia veikti kartu ir solidarai spręsti sudėtingiausius uždavinius.

Prisiminkime, kad 2005 metus pasitikome Pietryčių Aziją užklupusios stichijos akivaizdoje. Galingas cunamis nusinešė tūkstančius gyvybių, nušlavė nuo žemės paviršiaus ištisas gyvenvietes. Ir nors mūsų piliečių gyvybės aukų šios nelaimės metu pavyko išvengti, tačiau Lietuva solidarizavosi su pasaulio bendruomene ir nukentėjusiems regionams skyrė nemažą paramą. Dosniai aukėjo ir tūkstančiai Lietuvos žmonių.

Solidarumas tapo daugelio Lietuvos tarptautinių iniciatyvų pamatu. Mūsų šalis aktyviai ėmėsi vienos Afganistano provincijos atkūrimo darbų, dalyvavo tarptautinėse operacijose karščiausiuose pasaulio taškuose. Priimti šiuos sprendimus nebuvo lengva, tačiau jie įrodė, kad Lietuva nelieta nuošalyje, kai reikia drauge įveikti viso pasaulio saugumui kylančias grėsmes.

Dabar vėl norėčiau grįžti prie Lietuvos vidaus reikalų, jei šiandienos pasaulyje, kuriame viskas yra persipynę, dar įmanoma atskirti šias sritis.

Žinoma, būtų neteisinga sakyti, kad Lietuvoje viskas gerai. Yra dalykų, kurie netenkina daugelio iš mūsų. Apie tai skaitome spaudoje, kalbamės tarpusavyje, tik, deja, neretai padėti piešdami vien tamsiomis spalvomis, tarsi nematydami pažangos Lietuvoje. Problemos ir rūpesčiai — tai neatsiejama kiekvieno žmogaus, kiekvienos tautos, kiekvienos valstybės egzistencijos dalis. Jų atviras įvardinimas bei jų suvokimas jau yra didelis žingsnis link jų sprendimo.

Būkime kritiški ir reiklūs, bet neleiskime neigiamoms emocijoms nusverti Lietuvos realios pažangos, jos realių laimėjimų.

Būkime patriotai ir neužmirš-

kime, kad prieš 16 metų Lietuva skendėjo nežinioje dėl savo ateities, o daugelis dabartinių realių atrodė kaip nepasiekiami svajonė. Nenuvertinkime tų laimėjimų.

Atkurta Lietuvos valstybė yra dar labai jauna ir turi šviesios, viltingos ateities potencialą, kuris sly-

pi visuose Lietuvos žmonėse. Todėl susitelkę kurkime jos ateitį, taip pasinaudodami istorine galimybe atkurtą nepriklausomybę įprasinti orių gyvenimu. Tegul šventės diena mums visiems suteikia tam naujų jėgų! ■

LR gen. konsulas Čikagoje Arvydas Daunoravičius įsėga Lietuvos valstybinį apdovanojimą — Riterio kryžių rašyt. Stasiui Džiugui. Donato Soko nuotr.

Ketvirtasis romano konkursas

ANATOLIJUS KAIRYS

Ką tik pasibaigė IV *Lietuvių balso* skelbtas romano konkursas. Kovo 12 d. Jaunimo centro didžiojoje salėje buvo įteiktos trys premijos veikalų autoriams. Šį konkursą, kaip ir ankstyvesnius tris, finansavo dr. Jonas Adomavičius. Lietuvos ir išeivijos rašytojai reiškia dr. Adomavičiui gilią padėką ir pagarbą.

Apie laimėjusius ir nelaimėjusius

Iš viso konkursui buvo atsiųsta 20 kūrinių. Trys buvo diskvalifikuoti, kaip neatitinkę romano konkurso paskelbtoms taisyklėms, o 17 per-

skaityta. Iš jų trys premijuoti.

Pirma premija teko Močiutės slapyvardžiu pasirašytam veikalui apie arkivyskupą Mečislovą Reinį — jo gyvenimą, veiklą, darbus ir kankinio mirtį sovietų kalėjime. Plati ir gerai dokumentuota arki-vysk. M. Reinio monografija. Autorė — dr. Aldona Vasiliauskienė.

Antroji premija paskirta Svajūnės slapyvardžiu pasirašytam veikalui „Šatrijos Ragana“. Tai sube-letristintas Marijos Pečkauskaitės gyvenimas ir kūryba. Veikalo au-torė: Nijolė Kliukaitė-Kepenienė.

Trečiąją premiją gavo Gied-riaus Balandžio slapyvardžiu pasi-

Būkime kritiški ir reiklūs, bet neleiskime neigiamoms emocijoms nusverti Lietuvos realios pažangos, jos realių laimėjimų.

Nukelta į 7 psl.

Ji gyveno teatru

Liucijos Rutkauskaitės gimimo 100–sioms metinėms

EGIDIJA KAULAKYTĖ

2005 m. gruodžio 8 d. Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejuje vykusiam „Šimtamečių“ vakare greta kitų 1905 m. gimusių menininkų — Vytauto Bacevičiaus, Antaninos Dambrauskaitės, Juozo Dautarto, Aliodijos Dičiūtės-Trečiukienės, Klemenso Griauzdės, Konrado Kavecko, Onos Mikulskienės, Kosto Oranto, Stasio Petraičio, Antano Raciūno, Alfonso Radzevičiaus, Juozo Rudzinsko, Stasio Ušinsko, Eugenijos Žalinskės-Kačinskienės — buvo paminėtas ir Valstybės teatro Kaune, Šiaulių ir Klaipėdos prieškarinių ir II pasaulinio karo metų teatrų dramų aktorės Liucijos Rutkauskaitės-Tvirbutienės jubiliejus. Iki šiol *Bostono Lietuvių enciklopedijoje* (1965, t. 32, p. 99) minima jos gimimo data — 1911 m. lapkričio 12 d. — aktorės sūnaus bostoniško Andriaus Tvirbuto rūpesčiu buvo patik-

slinta. Lietuvos istorijos archyvo metrikų knygoje rastas krikšto įrašas liudija Liuciją Rutkauskaitę gimusią Kaune 1905 m. lapkričio 12 d. (naujuoju stiliumi — 24 d.).

Vakaro metu skambėjo aktorės 1997 m. įrašytas ir į Lietuvą atsiųstas V. Mykoliaičio-Putino eilėraštis „Romansas“ — savotiškas, nors balsu, sugrįžimas į gimtinę. Praėjo daugelis metų svečioje šalyje nuo to, kai Šiaulių miesto teatro scenoje, 1944 m. jau priartėjus Rytų frontui, ji vaidino Valeriją, Vinco Kudirkos seserį. Spektaklį pagal Kazio Inčiūros pjesę „Vincas Kudirka“ dramatiškomis teatru ir šaliai dienomis pastatė teatro vadovas ir režisierius Ipolitas Tvirbutas (1899-1968). Tai buvo tarsi atsiveikimas, paskutinis simboliškas žodis su viltingu Laisvės varpo skambėjimu ir, aktoriui Algirdui Zalanskui — Vincui Kudirkai pradėjus skaityti „Tautos

giesmę“, atsistojusia ir giedančia sale.

Karo audra bloškė žmones į Rytus ir Vakarus, bet ir tai reikėjo skausmingai pasirinkti. Tvirbutai atsidūrė Dresdene, Vokietijoje. Per stebuklą liko gyvi po sąjungininkų bombardavimo. Prieglobstį rado perkeltųjų asmenų — DP stovyklose. Vienoje jų, Kasselyje, karui pasibaigus I. Tvirbutas surinko teatro studiją, kurioje buvo broliai Adolfas ir Jonas Mekai, Algirdas Landsbergis, Leonas Barauskas ir kiti jauni pasiryžėliai. L. Rutkauskaitė buvo pirmoji pagalbininkė jam režisuojant Petro Vaičiūno „Tuščias pastangas“, Maurice Rostand „Žmogų, kurį užmušiau“, literatūrinius ir nuotrupų vakarus, organizuojant išvykas į kitas stovyklas. Paskutinis aktorės vaidmuo scenoje buvo Nora William Somerset. Maugham „Pažadėtoje žemėje“, I. Tvirbutas Vokietijoje pastatė 1948 m.

1950 m. Liucija su sūnum išvyko į JAV. Vyras gydėsi Vokietijoje ir Šveicarijoje. Bičiulių, ypač buvusios Šiaulių miesto teatro studijos, kurioje dėstė I. Tvirbutas, narės aktorės Elenos Petrokaitės padedamas, tik 1955 m. atvyko į Hartford, Connecticut valstijoje. Amerikoje jis puoselėjo viltį atgaivinti lietuvišką teatrą, — Bostone, Čikagoje, Hartford statė tą patį Maugham, Vaičiūną, Inčiūrą — iki tol, kol leido silpstančios jėgos. Ant Liucijos pečių krito šeimos išlaikymo rūpestis, teatras liko praeityje kaip gyvenimo dalis ir tolimas brangus prisiminimas. Po vyro mirties 1968 m. šeima persikėlė į Bostoną.

Liucija Rutkauskaitė niekada nepamiršo gimtosios kalbos, Lietuvos, kurioje buvo likusi jos motina, garsi teatro kostiumų siuvėja. (Ar ne jos rankų darbą primindavo sostinės „Freskų“ restorane, įsikūrusiame Rotušėje, t.y. ir buvusiam Miesto teatre, negailėstingai tiesiog ant sienų virš staliukų, viniukais prikalti klasikinių operų personažų kostiumai? Ne vieną jų 1998 m. atpažino ilgametė Operos ir baleto teatro režisieriaus padėjėja, nuo 1929 m. dainavusi Valstybės teatro chore, B. Dauguviečio duktė Marija Budreckienė. „Dabar taip kruopščiai niekas nebedirba, nesiuvinėja, taip neišbaigia detalių“, — sakė ir kitos kartos vilnietis aktorius Edmundas Mikulskis, išvydęs barbariškai sukabintus unikalius kostiumus). Sūnus Andrius Tvirbutas, besirūpinęs tėvų atminimo, archyvinio, muziejinio jų palikimo išsaugojimu, prisimena abiejų tėvų pasiukojimą, meilę teatrui. Nebuvus dienos, kad namuose nebūtų minimas teatras, motina nekaltė apie vaidmenis, spektaklius, teatro žmones. Apie motiną A. Tvirbutas yra sakęs: „Ji labai mylėjo savo darbą, ji žiūrėjo rimtai, buvo atsidavusi teatrui visa siela. Net paskutinėmis

savo gyvenimo dienomis, jau ligoninėje, turėjo su savimi pasiėmusi teatro pažymėjimą, rodė jį patikusiai medicinos seseriai, kalbėjo apie tai, kad Lietuvoje buvo aktorė“. L. Rutkauskaitė džiaugdavosi kiekviena žinia apie Lietuvos teatrą, mieliai bendravo su teatro, muzikos ir kino muziejumi, Lietuvos literatūros ir meno archyvu. Mirė 1999 m. balandžio 24 d., amžino poilsio vieta — šalia I. Tvirbutos Hartford, CT.

O pati pradžia, susidomėjimas teatru galėjo atsirasti vaikystėje, Liucijos šeimai netrukus po dukters gimimo iš Kauno išvažiavus į Rusiją. Tėvas Konstantinas Rutkauskas dirbo geležinkelio sistemoje, buvo metalo darbų meistras. Šeimai teko važinėti ir gyventi keliuose carinės Rusijos miestuose (autobiografijoje motina yra rašiusi apie Odesą po 1905 m. rusų revoliucijos). Apie 1906 m. atsikėlus į Sankt Peterburgą, E. Rutkauskienė baigė istorinio kostiumo siuvimo kursą ir aštuonerius metus dirbo Aleksejaus Suvorino literatūros ir meno draugijos arba Mažajame teatre, vėliau, po 1917 m. spalio perversmo, keliuose Liaudies teatruose. Be to motinos šeimoje būta ir daugiau teatralų — vienas jos brolis Mamertas Žickus buvo aktorius, vaidino Rusijos teatruose Moravskio pavarde.

Tikrasis Liucijos kelias į teatrą prasidėjo jau Lietuvoje, 1923 m. Rutkauskams grįžus į Kauną. Patyrusią teatro kostiumų siuvėją Emiliją Rutkauskienę pakvietė dirbti į Valstybės teatrą (po karo ji iš Kauno su opera ir baletu persikėlė į sostinę, dirbo Operos ir baleto teatro siuvimo dirbtuvės vedėja, buvo vertinama už puikų ir kruopštų darbą), o Liucija 1924 m. įstojo į tais metais atidarytą Valstybės teatro Vaidybos mokyklą. Lankė B. Dauguviečio kursą, mokėsi su Vera Artemjevaite, Elena Bindokaite, Emilija Grikevičiute, Kaziu Jarašunu, Teodora Liaugaudaite, Antanu Mackevičium, Stasiu Petraičiu, Alfonsu Rudzevičium ir dar keletu būsimų artistų. Jos pavardė pasirodė teatro spektaklių programose dar besimokant vaidybos 1925 m., neišnyko ir 1926-1927 m., kol mokykla buvo uždaryta.

Baigė mokyklą 1929 m. pavasari. Valstybės teatre balandžio 15 d. absolventai rodė parengtus spektaklių fragmentus. Liucija vaidino jaunuolį Persiną Edmundo Rostando pjesės „Romantikai“ ištraukoje. Liudo Giros, taktar recenzavusio Vaidybos mokyklos absolventų pasirodymą (buvo vaidinti ir trys Moliere komedijos „Tartufo“ veiksmas) *Lietuvos aidas* Nr. 86 buvo pagirta kaip išsiskyrusi iš visų vaidinusių, puikiai parengta Kauno scenai aktorė, kurios laiky-

sena laisva ir gracinga, trykšte trykštantis jausmas, gera dikcija, tarsena, malonus balso tembras, graži sceninė išvaizda. Su septyniais laimingaisiais kurso draugais pateko į Valstybės teatrą. Vaidino daugiausia B. Dauguviečio režisuotose spektakliuose. Po mokyklos baigimo Andriaus Olekos-Žilinsko 1929 m. pabaigoje pastatytame Vinco Krėvės „Šarūne“ atkreipė į save dėmesį bajoro Briedžio dukters Eglės vaidmeniu, dubliuodama teatro įžymybę Oną Rymaitę. Buvo kritikos pastebėtos abi su E. Bindokaite — Voverė, kaip ir „Romantikuose“, kuriuose E. Bindokaite vaidino jaunuolę Silvetą.

Iki Valstybės teatro Šiaulių skyriaus susikūrimo 1931 m. jaunos aktorės kūrybiniam sąrašui — veik dešimt atsakingų vaidmenų A. Olekos-Žilinsko, B. Dauguviečio, Antano Sutkaus pastatymuose. Tai ir Varpo dvasia Charles Dickens apsakos „Varpai“ inscenizacijoje, vaidmenys komedijose — Marė A. Domanto-Sakalausko „Pukio pinigai“, Vanda P. Vaičiūno „Tuščiose pastangose“, Riselė Jacinto y Martinez Benavente „Gyvenimas išvirkščiai“, istorinėse Maironio dramose „Vytautas Didysis — karalius“ (Sunka-Sofija), „Kęstučio mirtis“ (Laimutė), F. Schiller dramoje „Dona Karlas“ (Princesė Eboli). Juos visus jauna aktorė parengė labai kruopščiai, jausdama didelę atsakomybę.

Į naują teatrą — Valstybės teatro Šiaulių skyrių L. Rutkauskaitė kartu su kitais paskirtaisiais kauniečiais atvyko 1931 m. vasarą. Teatro atidarymui B. Dauguvietis repetavo Carlo Gozzi pasaką „Princesė Turandot“, kurioje ji vaidino princesės vergę Adelmą, I. Tvirbutas — Prinčą Kalafą. Yra pasakojusi, jog be galo jaudinosi prieš išeinant į sceną, — į iškilmės buvo suvažiuavę visos Kauno teatro įžymybės, garbūs svečiai, bet viskas baigėsi laimingai, drebulį suvaldė ir drąsiai vaidino. Iškilminga spektaklio premjera įvyko rugsėjo 23 d. Po jos Šiauliai ir visa Šiaurės Lietuva jau turėjo savo teatrą, kuris gyveno „ant ratų“, kartą per savaitę repetacijoms gaudamas kino teatro „Kapitol“ salę. Teatrą, į kurį buvo paskirta kartu su E. Bindokaite, Valerijonu Derkinčiu, Natalija Jonušaitiene, K. Jarašūnu, Richardu Krameriu, Juozu Laucium, T. Liaugaudaite, Potencija Pinkauskaite ir dar keletu artistų, vadovaujamą Juozo Stanulio. Teatrą, kurį netrukus baisiai sukriatikavo ir paliko Juozas Miltinis, bet kuris buvo labai reikalingas ir laukiamas atokiausiose krašto vietovėse. Prasidėjo tikras klajokliškas gyvenimas — kelionės teatro autobusu, repeticijos traukinių stoties perone, bemiegės naktys specialia me vagone ir gausybė spektaklių, atsakingos gastrolės į Daugpilį, Jelgavą, sunkus kasdienis darbas ir šventės.

Aktorė L. Rutkauskaitė augo ir brendė kartu su teatru. Jis buvo ne tik ratuotas tikrąja to žodžio prasme, bet ir „kilnojamas“ — 1935 m. šiauliečių „perleistas“ Klaipėdai, 1939-aisiais vokiečių iš ten išvarytas, vėl grįžęs į Šiaulius be dekoracijų, rekvizito, kostiumų, tiesiog iš gastrolinių. 1940-aisiais „teisingai“ persiorientavęs į tarybinę rusų dramaturgiją, po metų vėl ją užmiršęs. Kokią

L. Rutkauskaitė (Eglė) su E. Bindokaite (Voverė). V. Krėvės „Šarūnas“. Valstybės teatras. 1929 m.

L. Rutkauskaitė Šiauliuose ir Klaipėdoje suvaidino daugiau kaip 40 vaidmenų, tarp jų daug ryškių ir įsimintinų.

kantrybę ir ištvermę turėjo būti išsiugdę tokio teatro aktoriai, režisieriai, personalas. Ne visi tokį gyvenimą iškentė, keitėsi trupės sudėtis, vadovai (1942 m. J. Stanulį pakeitė 1936 m. režisuoti pradėjęs I. Tvirbutas), iškildavo ir teatro lankomumo klausimas.

L Rutkauskaitė Šiauliuose ir Klaipėdoje suvaidino daugiau kaip 40 vaidmenų, tarp jų daug ryškių ir įsimintinų, dramatiinių — cirko jojike Konsuela Leonido Andrejevo „Tas, kuriam antausius skaldo“ (1931), kontrastingos Danguolės ir Gerda Vinco Mykolaičio-Putino „Valdovė“, kareivio ir nuteistojo Žano Reno žmona Magda Adolphe Philipe Denneroy ir Eugene Cormon dramoje „Teismo klai-

da (Žmogžudystėje Mortono kaimė)“ (1932), mokytoja Ana Matė Laszlo Fodor „Brandos atestatai“ (1937), Matilda Rudolf Blaumanio „Sūnuje palaidūne“ (1939), Ledi Milford Fridrich. Schiller „Klastoje ir meilėje“ (1941), Dorotėja Gerhard Hauptmann „Dorotėje Angerman“ (1942), Luiza Maurice Rostand „Žmoguje, kurį užmušiau“ (1944), Kazio Binkio, P. Vaičiūno, Vytauto Alanto pjesių moterys. Ne visi keliasdešimt pagrindiniai, tačiau labai sąžiningai, su teatro žmogaus užsidegimu ir atsidavimu suvaidinti.

Savo aktorine prigimtimi buvo ryški dramos artistė, tačiau nevengė komedijinių vaidmenų. Sukūrė šmaikštuolę Zerbinetą Moliere „Skapeno juokuose“, tauriąją El-

mirą šalia Juozo Rudzinsko Tartiufo, vaidino Ninetą Alberto Colantuoni „Mieluosiuose giminaiciuose“, galeriją moterų Vaičiūno komedijose. Galėjo būti grafaite Marija Kosakauskaitė Juro Arno Šaltenio „Grafaite Marijoje“, profesoriaus duktė Agnesa Otto Indig „Žmoguje po tiltu“ ir Apolonija Stebulytė, šaržuota tarnaitė, Antano Gustaičio „Slogučiuose“. Darbe labai susikaupti, nemėgstanti užkulisinio bendravimo, intrigų (apie tai yra pasakojusi ir trumpai Šiauliuose dirbusi aktorė Olga Mažeikytė-Zavadzkienė), Stasio Santvaro pavadinta realistinės mokyklos aktore, „kupina vidinio susitelkimo ir disciplinotumo, neišsienkančio dvasinio polėkio“, o jos kurti vaidmenys išbaigti, ryškaus charakteringumo, nuspallinti reikiamu emocionalumu, dvelkiantys vidine aktorės šiluma.

... Nejučia iškyla 1924-1925 m. nuotraukoje (kurią daug išgelbėjo karo metais Šiauliuose baigusi

Nukelta į 8 psl.

L. Rutkauskaitė (1 eilėje 1 iš dešinės) su Šiaulių miesto teatro trupės aktoriais ir režisieriumi I. Tvirbutu (viršuje) M. Rostando „Žmogus, kurį užmušiau“ repeticijoje. 1944 m.

Vandens keliai Mažojoje Lietuvoje

ANATOLIJUS LAPINSKAS

Mažosios Lietuvos istorija glaudžiai susijusi su šio regiono vandentvarkos istorija. Kanalai ir dambos nuo seno buvo neatskiriama kraštovaizdžio dalis. Jie teikė ne tik išpuoselėtos gamtos įspūdį, bet ir realią ekonominę naudą. Pažvelkime į dar išlikusius, nors realiai jau nenaudojamus žmogaus ir gamtos statinius. Jų Rytprūsioje yra išlikę nemažai, prie jų, aišku, galime priskaičiuoti ir Klaipėdos krašto žymiausią vandens statinį – karaliaus Vilhelmo arba Klaipėdos kanalą.

Mozūrijos kanalas

Išdeja sujungti Mozūrijos ežerą (dabar jis yra Lenkijos teritorijoje, jo bendras plotas – 1,450 kv. km) su Priegliaus upės baseinu gimė jau viduramžiais. Projektas buvo suformuotas XIX viduryje, o statyba prasidėjo 1911 m., bet 1914 m., prasidėjus karui, nutrūko. Kanalo statyba, tiksliau modernizavimas vėl prasidėjo 1934 m., tačiau karo audra 1940 m. jį vėl nutraukė. 50 km ilgio kanalo pradžia – Mamrų ežeras (vok. Mauersee), kurio vandenys savaime kanalu teka link tuometinio Allenburgo miesto (liet. Alna, dabar rus. Družba), kur įsilieja į Alnos (rus. Lava) upę. Aukščio skirtumas tarp Mamrų ežero ir Alnos upės sudaro 111 metrų.

Kanale pastatyta 10 šliužų (5 – dabartinėje Lenkijoje, 5 – Kaliningrado sr.), tačiau iki galo darbai nebuvo baigti. Vokiečiams traukiantis, kanalas tapo gynybos linija, visa daugybė kanalo tiltų buvo susprogdinti. Atskiros kanalo projektinės charakteristikos buvo tokios: ilgis – 50 km, plotis – 14 m, gylis – 2,5 m, tiltų aukštis virš vandens – 4 m. Šliužų ilgis – 45 m, plotis – 7,5 m, gylis nuo 7,5 iki 15,5 m.

Dabar Rusijos pusėje kanalas visiškai apleistas, prie jo esantys plačiausi laukai apaugę brūzgynais, kuriuos raižo tiesios dambų linijos, o jose iškilę betoniniai šliužų masyvai. Aplinkui – neįjauki tyla. Kitoks vaizdas Lenkijos pusėje. Čia kanalas plačiai reklamuojamas, visi kanalo techniniai statiniai – šliužai, pakeliamos uztvankos, dirbtinės sankasos yra atverti turistams, kurie, nors ir ne itin gausiai, juos lanko.

Ispūdingo dydžio Mozūrijos kanalo šliužai Lenkijos pusėje

Isruties kanalas

Ne vieną šimtmetį Priegliaus ir Alnos upės buvo pagrindinės Rytprūsio transporto arterijos. Isrutis (vok. Instenburg, rus. Černiachovsk) buvo stambus grūdų sandėliavimo centras. Tačiau XIX a. antroje pusėje pervežimus sparčiai ėmė perimti geležinkeliai. Vis dėlto XX amžiuje po Pirmojo pasaulinio karo Rytų Prūsijos valdžia ėmėsi įgyvendinti gana brangų vidaus laivybos gerinimo projektą. Jame buvo numatyta pastatyti laivybos kanalą Isrutyje ir

Priekagrabis

penkis šliuzus Priegliaus upėje tarp Veluvos (vok. Wehlau, rus. Znamensk) ir Švogeravos (vok. Schwuegerau, rus. Zaovražnoje). Šie statiniai buvo pastatyti 1921–1926 m.

Isruties kanalas buvo 4 km ilgio, 7 m. pločio ir prasidėjo į vakarus nuo Isruties priemiesčio Gaičių šliuzo ir baigėsi tiesiog miesto centre prie tilto per Angrapę. Reikalingam vandens lygiui palaikyti buvo pastatyta papildoma uztvanka.

Patį uostą sudarė betoninė uosto siena ir ilgas sandėlių pastatas. Į prekių krovimo aikštelę buvo nutiestas geležinkelis, o susisiekimui su kitu upės krantu pastatyti du tiltai. Tarp Karaliaučiaus ir Isruties prieš karą kasdien kursuodavo keleivinis ir krovininis laivas „Instenburg“. Priegliuje buvo įrengti Veluvos, Toplaukių (vok. Taplacken rus. Talpaki), Vainočių (vok. Alt Weynthen, rus. Šliuznoje), Norkyčių (vok. Norkitten, rus. Mezdurečje) ir Švogeravos šliuzai. Jų ilgis buvo po 45 m, gylis – 7,5 m. Šalia jų apvedamuose kanaluose buvo įrengtos pakeliamos uztvankos.

Mechanizmų priežiūrai šalia jų buvo priežiūrėtojo namas. Greičiausiai panašiu metu buvo pastatyta uztvanka ir šliuzas Alnos žiotyse šalia Veluvos miesto. Šiuo metu visi paminėti hidrotechnikos įrenginiai yra nenaudojami ir beviltiškai nyksta.

Labguvos ir Gastų kanalai

Nesuskaičiuojami dambų kilometrai, kanalai ir kanalėliai, dešimtys uztvankų ir siurblių parodo, kiek sunkaus darbo įdėta į šias žemes, esančias pietvakarinėje Kuršmarų pakrantėje. Tai tiesiog olandiškas peizažas, tarp žemės ir vandens pusiausvyra. Kaip tik tokios yra Labguvos (vok. Labiau, rus. Polessk) ir Gastų (vok. Gasse, vėliau Heinrichswalde, rus. Slavsk) polderinės žemės.

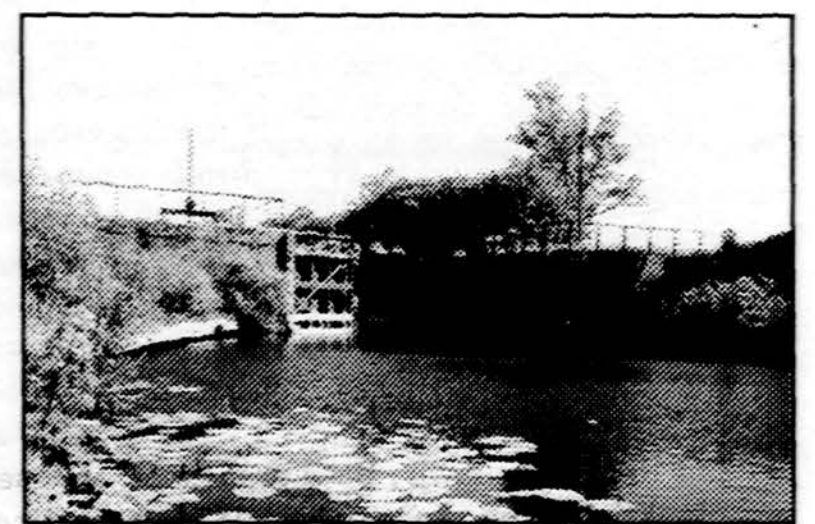
Pirmieji darbai, statant kanalus, datuojami jau XIV amžiuje. Tuomet, saugant žemės ūkio naudmenas nuo gausių kiličių ir potvynių, imtasi statyti dambas. 1395 m. didysis magistras Konrad von Jungingen kanalu sujungti Deimenos ir Priegliaus upės prie Teplavos (vok. Tapiu, rus. Gvardijsk), taip pat ištiesinti Deimenos vagą, siekiant pagerinti laivybą. Tuo metu ordino valdomose žemėse buvo net įsteigtos žemės sausinimo ir drėkinimo darbų valdybos.

XVII antroje pusėje – XVIII amžiaus pradžioje buvo pastatytas laivybos kanalas tarp Dei-

manos ir Gilijos (rus. Matrosovka). Iš pradžių buvo pastatytas 6 km ilgio kanalas tarp Gilijos ir Nemanyno. Antrasis 19 km ilgio kanalas sujungė Deimeną su Nemanynu. Bendras statybos laikas truko 9 metus (1688–1697). Kurfiursto Fridricho III garbei jie buvo jo vardu ir pavadinti (vok. Friedrichsgraben, lietuviškai juos vadino Priekagrabis). Dabar jie rusiškai vadinami Nemonino ir Polesko kanalais.

Bendras vandens kelio ilgis nuo Tilžės iki Labguvos sudarė 70 km. Suprantama, jis turėjo įtakos ne tik patogesnei laivybai, bet ir paveikė visą šio krašto ekonomiką. 1725 m. pastatyta 11 km damba išilgai Didžiojo Fridricho kanalo, o 1833 m. buvo iškastas laivybą pagerinęs Kryžionių (vok. Sechenburger Kanal, rus. Primorskij kanal) kanalas.

Intensyvią melioraciją ir polderių sistemą vokiečiai įdiegė nuo XVII amžiaus vidurio, uždarę melioraciją – nuo XIX amžiaus pradžios, o dar po šimto metų prie daugumos upių jau buvo supiltos dambos. Upių ir kanalų krantuose buvo pastatytos siurblynės ir uztvankos, reguliuojančios prie jų prijungtų melioracijos kanalų vandens lygį.

Klaipėdos kanalas

Karaliaus Vilhelmo kanalas

Klaipėdiečiams priminti Vilhelmo kanalą nėra jokio reikalo, nes jis čia pat, už Smeltės. 1865 metų rudenį buvo iškastas 8,2 km ruožas nuo Lankupių iki Drevernos, o 1873 rudenį užbaigta 15 kilometrų atkarpa nuo Drevernos iki Smeltės. Paskutinįjį ruožą kasė 700 prancūzų belaisvių. Kanalas pavadintas Vilhelmo vardu. Kanalas buvo 15–19 metrų pločio, 1,6 m. gylis. Prie Lankupių buvo pastatytas šliuzas. Per kanalą buvo pastatyta dešimt tiltų, jų viršutinėje dalyje buvo virš metro pločio atidaroamos angos. Kanalu galėjo plaukti 1,25 metro grimzlės laivai ir 3,77 metro aukščio laivai. Kanalo krante buvo įrengtas sielininkų takas. Prie kanalo buvo pastatytos muitinės, namai kanalo priežiūrėtojams, karčiamos.

Po Pirmojo pasaulinio karo kanalo reikšmė gerokai sumažėjo, o po Antrojo išvis nunyko. Vilhelmo kanalas tapo tik miesto pietinės dalies vandens tiekėju. Pastaraisiais metais teikiami siūlymai, kaip atgaivinti kanalą. Jis galėtų būti plačiai naudojamas vandens turizmui. Tiesa, būkštaujama, kad laivyba kanalu užterštą Klaipėdos trečiosios vandenvietės aplinką. Šios problemos sprendimų kol kas dar ieškoma.

Puikus pavyzdys Lenkijoje

Apžvelgiant Rytų Prūsijos hidrotechnikos statinius, negalima nepaminėti Elblongo – Ostrudos kanalo. Tai dabartinėje Lenkijoje intensyviai veikianti (!) kanalų, šliužų ir unikalių keltuvų sistema, prasidedanti Aistmarų pakrantės Elblongo mieste ir pasibaigianti beveik už 100 km žemyno gilumoje esančiame Ostrudos mieste.

Realus kanalo projektas gimė 1825 metais, kai olandų kilmės inžinierius Georg Jakub

Lankupių sluozas

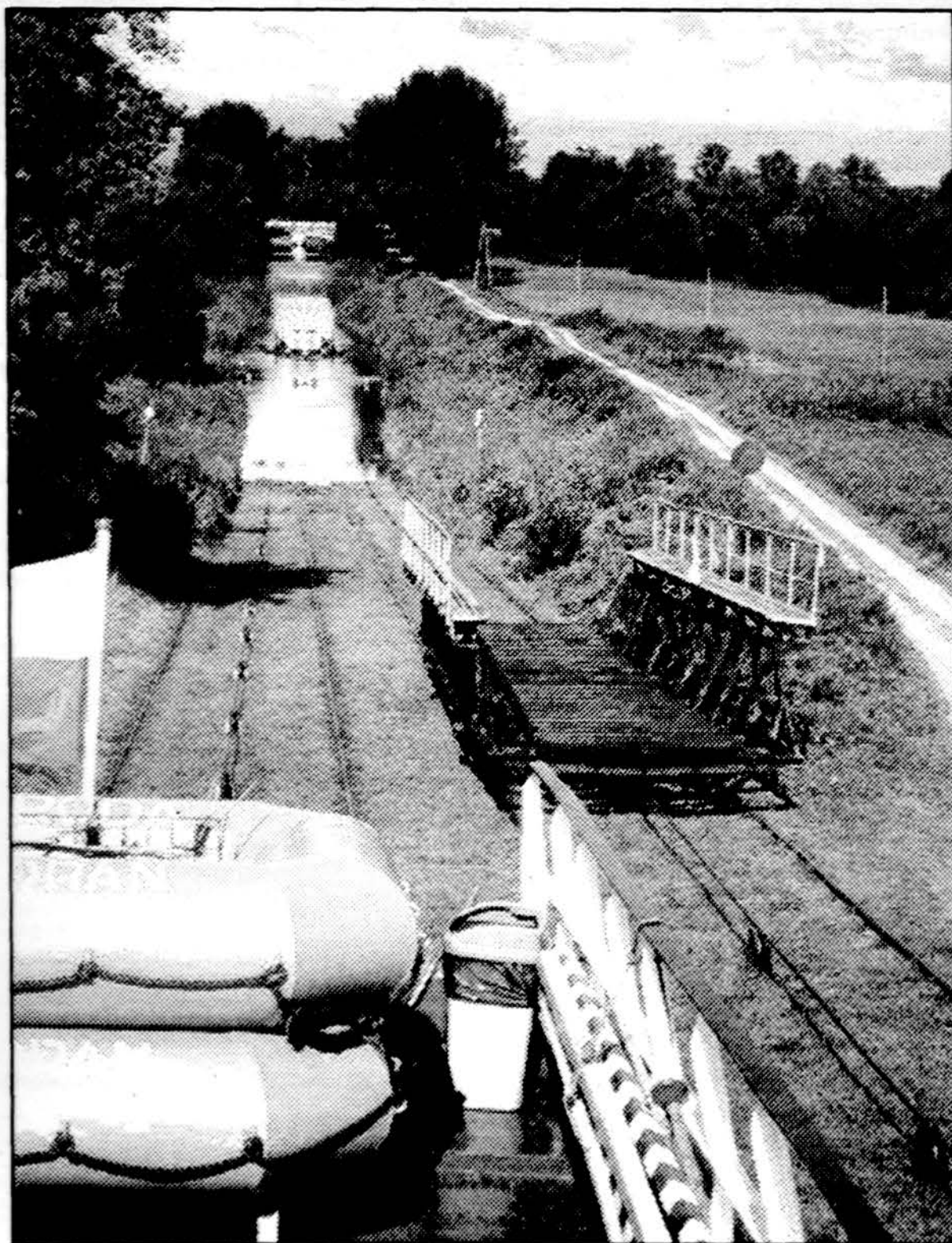
Steenke iš esmės numatė pakeisti esamą vandens kelią. Iš pradžių mėginta skirtingo vandens lygio tarp pradinių ežerų problemą spręsti šliuzais, tačiau tiksliau paskaiciavus pasirodė, kad tai neįmanoma: 9,6 km ruože vandens lygis skyrėsi net 104 metrus. Kelis metus G. J. Steenke intensyviai dirbo, kol surado sprendimą. Tą skirtumą jis nutarė įveikti laivų keltuvais – važiuojamomis platformomis, kylančiomis ir besileidžiančiomis aukštyn arba žemyn.

Pirminiai darbai buvo užbaigti jau 1852 m., o laivai į Ilavą pradėjo plaukti 1860 m., į Ostrudą – 1876 m. Antrojo pasaulinio karo metais kanalas buvo visiškai nuniokotas. Tačiau jau 1946 m. juo pradėta

transportuoti mediena. Po metų juo pradėjo plaukoti ir turistiniai laivai.

Toji važiuojamoji platforma yra ne kas kita, kaip aštuonių ratų vagonas, į kurį įplaukęs tarp šoninių tvorelių stovi laivas. „Igrūstas“ į šį vagoną laivas kyla arba leidžiasi į aukštesnį ar žemesnį perkasą. Pusiaukelyje vagonas prasilenkia su priešinga kryptimi judančia platforma. Taigi vienu reisui pakeliami ir nuleidžiami du laivai. Vieno keltuvo bėgių kelias sausuma, t.y. į kalną arba nuo jo yra nuo 350 iki 550 metrų. Aukščio skirtumas tarp apatinės ir viršutinės kanalo atkarpos yra nuo 13 iki 24,5 metro. Iš

Nukelta į 8 psl.

Laivai kyla į kalną

Ketvirtasis romano konkursas

Atkelta iš 3 psl.

rašytas kuklus, bet jautrus legendų romanas „Kryžiau, priklaus mane“. Tai romanas apie dievdarbį Vincą Svirskį (1845–1915 ?). Romano autorius – Juozas Kundrotas. Reikia pastebėti, kad už šį romaną pasiskaitė visi penki vertinimo komisijos nariai, tad jis premijuotas vienbalsiai. I ir II premijos – balsų dauguma. Visi trys laimėtojai yra Lietuvos Rašytojų sąjungos nariai.

„Kryžiau, priklaus mane“ romanas yra geras pavyzdys dabartiniam jaunimui kaip reikia gyventi, kad įprasmintum save. Kai dabartinis jaunimas pasinėšęs į turtą, pinigų, išvyksta iš savo tėvynės ieškoti geresnio gyvenimo, savo jaunas dienas stengiasi paversti išdykavimų ir malonumų arena, Vincas Svirskis visą gyvenimą drožė ir skaptavo kryžius, kurie dabar neįkainojami, nenuperkami, yra brangesni už pinigus. Jis dirbo – neapalkite! – veltui. Taip, visiškai veltui, tik už sriubos lėkštę ir pastogę.

Partizanų epo ilgesys

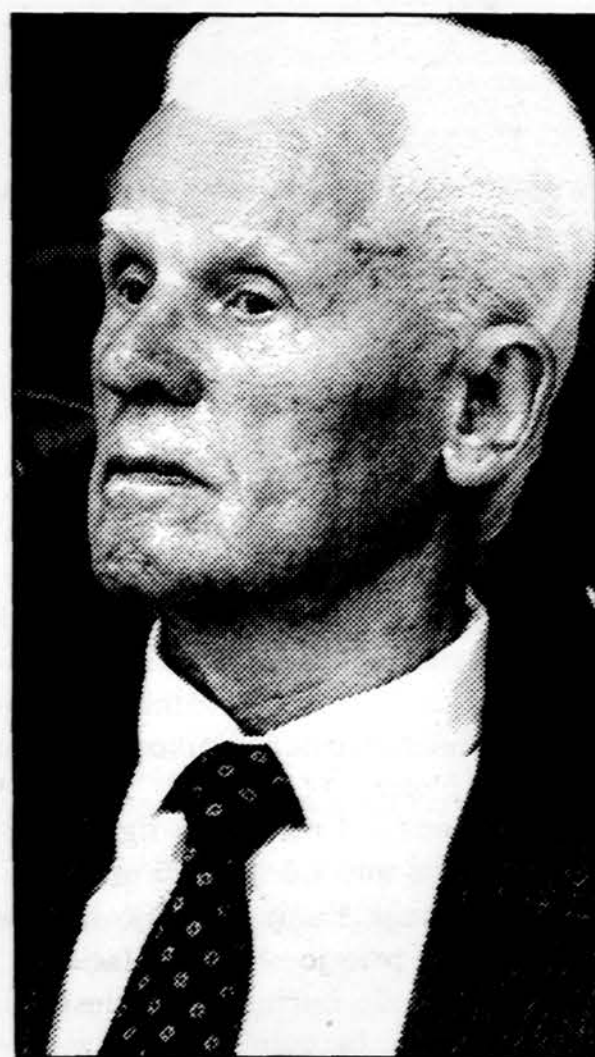
Keturi romanai visai arba iš dalies buvo partizaninė tema, tačiau jie savo struktūra nei nauji, nei kūrybiški. Viskas žinoma, kalbėta, rašyta, kartota ir perkartota. Turbūt nieko šia tema nebegalima pasakyti tokia kontekste kaip rašė *Partizanuose* Juozas Lukša–Daumantas. Vyksta tik epizodiniai reiškiniai, tų pačių įvykių kitose vietovėse aprašymas, tų pačių idėjų siauroje apimtyje aiškinimas ir kažko, ko nėra, bet turėtų būti, ilgesys.

Partizaninę literatūrą, mano nuomone, nuo visiško jos subanalizavimo galėtų išgelbėti Partizanų epas. Daumanto *Partizanai* galėtų eiti pirmuoju būsimos epo kūrinio, įžanginiu. Po to gimtų ir prisijungtų kūrinių, panašūs į anglų apvaliojo stalo riterių, prancūzų Rolando giesmės, vokiečių nibelungų, suomių Kalevala... Šios ir panašios legendos yra stebuklinės, nepaprastos, nužmogintos. Epas kuriamas ne dešimtmečiais, o šimtmečiais, visos tautos kūrėjų ir tautosakininkų. Mes esame per arti, kad galėtume rašyti atsajai, neįtraukdami savo aliuzijų ar savo draugų, ar tuo laiku kursuojančių idėjų.

Šių dienų rašytojai yra tos pačios partizaninės kilmės, tegul ir pasyvūs, tačiau gyvieji kovų liudininkai. Partizanas, išeidamas į mišką, tuo pačiu išeina už žmogiškos patirties ribų ir atsiranda legendoje – pats to nežinodamas ir neįsivaizduodamas. Gyvenimo, kaip mes įsivaizduojame, jis nebeteri. Yra nebe žmogus, o tik žmogaus įvaizdis. Mirtis pasiima, kas priklauso žemei, o jo dvasią – tautą, kaip amžiną laisvės idealą. Taip gimsta legendos, stebuklai ir nepaprasti atsitikimai. Todėl partizanus ir jų ko-

vas, visą tą epochinį judėjimą, reikia atitraukti nuo žemės, pakelti aukščiau regimos tikrovės ir leisti jiems veikti nepriklausomai, nes tokia buvo tautos valia. Atėję iš šimtmečių gelmės, pamatę ir nugalėję priešą, jie vėl sugrįžo į tautos gelmes, kaip nepakartojamas dvasinis stebuklas – iki kito pašaukimo.

Visa tai aiškiai rodo, kad partizanus reikia sulegendinti, supaskinti, sudievinėti kaip nuolatos egzistuojantį tautinės gyvybės fenomeną. Pradžiai galbūt užtektų tokio padirko kūrinio, kaip dabar Ameri-

Anatolijus Kairys

koje didelio pasisekimo sulaukęs *Harry Potter*. Vėliau atsiras, įjungus tautosakos aitvarus, žalčius, vilkolakius, laumes, kaukus, burtininkus, žynius, ir stambesni stebukliniai kūriniai, tautinės sąmonės padiktuoti.

Atvirai kalbant, partizanas tauotoje iš tikrųjų yra nemirtingas. Jis nesugaunamas, nenušaunamas, neišraunamas iš savo tautos kamieno. Jis gali būti tuo pačiu laiku ir Alytuje, ir Telšiuose, kaip skrajojantis olandas, kiekvienoje vietoje, kur iškyla pavojus. Tai ne iliuzija ir ne fantazija. Partizanų ir dabar pilna Lietuvoje bei išeivijoje. Būti partizanų nereikia marškinėlių su užrašu ant nugaros ar koku ženklu kaktoje. Kiekvienas lietuvis, dirbęs arba kurįs kultūrinimo ar tautinio įprasminimo darba, yra partizanas. Net ir suomių *Kalevaloje*, atsiradusioje maždaug prieš 600 metų, dėvyriai kovoja ne kardais, o žodžiais, giesmėmis, burtais. Kieno magika stipresnė, tas laimi. Kardų žvanginimo laikai yra praėję negrįžtamai. Dabartis ir ateitis priklauso žodžio magikai, išminties logikai, ryžto gyventi ir išlikti genijui. Tik Partizanų epas gali tvirtai įamžinti partizanų idealą. Kito kelio nėra. ■

„Branginkime lietuvių tautos dvasines vertybes“

Atkelta iš 2 psl.

—97-uosius savo amžiaus metus baigdamas, kaip vienas iš *Lietuvių balso* steigėjų, noriu tarti jums keletą žodžių.

Pirmiausia širdingas ačiū šio literatūrinio konkurso dalyviams — rašytojams laimėjusiems premijas, ir net tiems, kurie nelaimėjo. Jie rašė, anot kalbų žinovo Theodore S. Thurston, pačia tobuliausia žmonių kalba. Ačiū nepailstančiam dr. Jonui Adomavičiui už auką, skatinančią rašytojus kurti. Ačiū konkurso rašinių vertintojams ir pagrindiniam konkursų vykdytoji *Lietuvių balso* redaktoriui V. Radžiui.

Kalbų žinovai skelbia, kad mūsų kalba — tai žmonijos brangenybė, tai balto, nesuteršto marmuro paminklas, išsaugotas tūkstančius metų nuo piktų tamsuolių kaimynų, siekusių ir tebesiekiančių tą žmonijos paminklą sunaikinti. Ačiū tarkime pasauliniams kalbų žinovams, kurie padėjo išsaugoti tą mūsų brangenybę — lietuvių kalbą. ...Tutėtume jausti gėdą, kad svetimieji daugiau žino apie mūsų kalbą ir tautą negu mes patys. Vokiečių poetas Johann Wolfgang Goethe, paklaustas, kaip kalbėjo jo indoeuropiečiai protėviai, atsakė: „norite išgirsti kaip jie kalbėjo, važiuokite į Lietuvą ir klausykite, kaip ten žmonės šneka!“

Dar vienas apdovanojimas

—Gražu ir prasminga, kad Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo švenčių proga įteikiami valstybės apdovanojimai, skirti tautinių vertybių puoselėtojams. Šį vakarą toks apdovanojimas bus įteiktas rašytojui Stasiui Dziugui, — kalbėjo Dalia Sokienė. — Jis visą gyvenimą paskyrė lietuviškai knygai — puoselėti, rašyti, leisti. Didžioji S. Dziugo kūrybos dalis skiriama jaunimui ir vaikams. Bet S. Dziugas yra ir bibliofilas: renka lietuviškas knygas, išleistas JAV ir kitur, jas savo lėšomis siunčia Lietuvos bibliotekoms. Raseinių viešojoje bibliotekoje yra įsteigtas S. Dziugo knygų fondas (rašytojas yra raseiniškis), kurį sudaro seni ir reti spaudiniai, apie 4 tūkst. vertingų leidinių, jo atsiųstų. Įvertindama S. Dziugo įnašą savo kraštui, Raseinių raj. savivaldybės taryba jam suteikė Raseinių garbės piliečio vardą. Daug sukaupę knygų bei leidinių S. Dziugas dovanojo Nacionalinei Mažvydo bibliotekai, neužmiršo ir Vilniaus universiteto bibliotekos, Mokslo ir enciklopedijos leidybos instituto. S. Dziugas yra veiklus Lietuvių Bendruomenės, Lietuvių fondo narys, Lietuvių rašytojų draugijos valdybos narys, todėl kviečiu į sceną rašyt. Stasi Dziugą.

Perskaitęs Lietuvos Respublikos apdovanojimo aktą, Riterio kryžiaus ordiną S. Dziugui įteikė LR gen. konsulas A. Daunoravičius.

Jis taip pat perskaitė ir įteikė Lietuvos Užsienio reikalų ministerijos padėkos raštą (pasirašytą

URM ministro Antano Valionio) gen. garbės konsului Vaclovui Kleizai, kuris 20 metų ėjo šias pareigas Čikagoje ir nuo š.m. sausio 1 d. iš jų pasitraukė. Publika buvusiam garbės konsului už darbą padėkojo atsisojimu ir gausiais plovimais.

Sveikinimai

Sveikinimų buvo palyginti nedaug. Jie skirti ne tik konkurso laimėtojams, bet ir apdovanotam ordinu rašyt. St. Dziugui. Lietuvių fondo vardu trumpai kalbėjo LF valdybos pirm. Sigita Balzekienė. Labai prasmingą sveikinimą ir tuo pačiu komentarus apie konkursą (iš vertinimo komisijos narės taško) pasakė Lietuvių rašytojų draugijos pirm. Stasė Petersonienė:

— Šių metų literatūrinio konkurso pagrindinė mintis, pasiūlyta visų konkursų mecenato dr. Jono Adomavičiaus, buvo „Branginkime lietuvių tautos dvasines vertybes“. Konkurso komisija šio šūkio laikėsi ir premijas paskyrė trims rankraščiams apie Lietuvos istorinius asmenis, kurie savo dvasinėmis vertybėmis gyveno ir jas tautai skleidė.

Pirmoji premija paskirta dr. A. Vasiliauskienei už monografinį veikalą „Arkivysk. Mečislovas Reinyš“. Tai to gyvenimas ir kankinio mirtis už laisvą Lietuvą. Jis yra kandidatas į palaimintuosius. Poetas Anatolijus Kairys eilėraštyje „Laiškas arkivyskupui Reiniui“ rašo: *Šventasis kankiny, / leisk į Tave man kreiptis, / kaip į šventąjį, angelą ir užtarėją...*

Arkivysk. Reinio testamentiniai žodžiai, pasakyti Vladimiro kalėjime buvo tokie: „Miršta tik tos idėjos, už kurias niekas nemiršta. ... Neliūdekite, nukankintieji kovoja drauge su mumis. ... Tebus pašlovinti, nenusilenkę prieš netiesą. Jie gyvena amžinai...“

Antroji premija paskirta Nijolei Kepenienei už rankraštį „Šatrijos Ragana“. Tai biografinis romanas apie Mariją Pečkauskaitę — rašytoją, auklėtoją, dar vadinamą gyvenimo menininke. Mes, nepriklausomos Lietuvos auklėtiniai, su dvasiniu pakilimu deklamuodavome knygos *Senam dvare* įvadą: „Raudoniems saulėlydžiams begęstant, baltų rožių sidabrinės akys žiūri į mane pro langą. Ir nuskyniau vieną baltą rožę, ir glaudžiau prie veido, karštos kaktos... Motin mano! Ar ne tavo rankos taip švelniai mane glamonėja...“

Jaunystės laikais vaikščiojau savo mylimiausios rašytojos takeliais Židikiuose. Miegojau jos kambarėje, kalbėjau su jos seseria Sofija... Turėsime puikią knygą.

Trečioji premija paskirta J. Kundrotui iš Kauno už rankraštį „Kryžiau, priklaus mane“. Tai biografinis romanas apie garsų Lietuvos kryždirbį Vincą Svirskį. Jo visas gyvenimas paskirtas kryždirbystei. Autorius jį apibūdina šiais žodžiais: dievdirbys, benamis, vienišius, svieto perejūnas, svajotojas, burtininkas, keistuolis, bešeimis, skurdžius, kerėtojas, apsėstasis, stebukladaris, šventasis...

Kristus buvo prikaltas prie kryžiaus. Dievdirbys Svirskis visą savo gyvenimą prikaltė prie kryžiaus dirbimo ir savo darbu — gramžtukais, lietuvių kultūros istorijoje, o šia knyga — lietuvių literatūroje.

Lietuvių rašytojų draugijos vardu sveikinu laureatus. Šį vakarą reikėtų glėbį gėlių skirti premijų mecenatui dr. Jonui Adomavičiui, konkursų organizatoriui, redaktoriui Vytautui Radžiui. Taip pat sveikinu rašyt. Stasi Dziugą, kuriam įteiktas Lietuvos valstybinis apdovanojimas.

Koncertinė dalis

Po trumpos pertraukos vakaro dalyvius pradžiugino žavus koncertas, kurį atliko solistai: Linas Sprindys, Lijana Kopūstaitė-Pauletti, akompanuojant muzikui Ričardui Sokui. Skambėjo solo dainos, dar-

niai aidėjo duetai, o publika negailėjo plojimų. Kadangi nebuvo išspausdintos vakaro programos, pranešėjos darbą ir toliau sklandžiai tęsė Dalia Sokienė.

Lijana Kopūstaitė solo dainavo J. Tallat-Kelpšos „Nuplaskok“; Linas Sprindys — J. Tallat-Kelpšos „Koks ten lengvas poilsėlis“. Abu kartu atliko: J. Tallat-Kelpšos „Oi, bernyti, vientury“; A. Raudonikio „Švelnumas“, S. Šimkaus „Palankėj“; Cechanovičiaus „Meilės valsą“, J. Strauss „Kas tuokė mus“; F. Lehara duetą iš „Linksmosios našlės“. Solo dainoms ir duetams nuostabiai akompanavo muz. Ričardas Sokas.

Publika buvo pakviesta pasilikti vakarienės, paruoštos Aldonos Šoliūnienės. Vakaras dar ilgai nesibaigė, besidalinant išpūdziais ir mintimis, negailint gerų žodžių *Lietuvių balsui*, jo redaktoriui Vytautui Radžiui ir konkursų mecenatui dr. Jonui Adomavičiui. ■

Liucija Rutkauskaitė

Atkelta iš 4 psl.

teatro studiją ir bendravusi su Tvirbutais aktorė Birutė Raubaitė, aplankiusi L. Rutkauskaitę-Tvirbutienę Bostone) matytas vaizdas — po spektaklio Kauno Adomo Mickevičiaus slėnyje apie romantišką Lietuvos praeitį greta kitų vaidintojų prie žilagalvio žinio parklupusi glaudžiasi didžiakė mergaitė ilgomis kasomis, jos akys tartum klausia, tartum kalba, žadėdamos nuvesti į nepažįtamą paslaptinę pasaulį, kuris dar tik laukia, kurio durys tuoj tuoj atsivers... ■

Vandens keliai Mažojoje Lietuvoje

Atkelta iš 7 psl.

viso per penkis pakėlimus laivas sausuma nuvažiuoja 2,3 kilometro ir pakyla arba nusileidžia 99,5 metro. Belieka pridurti, kad šiuo maršrutu sezono metu plaukia būriai vokiečių turistų ir bilietų šiems reikams dažnai pritrūksta.

O kodėl ne Lietuvoje?

Lietuvoje turistinių kelionių vidaus vandenimis, jeigu neskaitysime Smiltynės keltų, praktiškai nėra. Netgi Kauno — Nidos vandens kelias turbūt jau de-

šimtmetis nenaudojamas. Aiškina, kad čia būtų pernelyg brangūs bilietai. Tačiau toje pačioje Lenkijoje panašiuose maršrutuose kelevių, ypač iš Vokietijos, kažkodėl netrūksta. Manysčiau, kad jiems būtų įdomi ir kelionė Klaipėdos kanalu, vieninteliu mūsų krašte dirbtinai sukurto vandens keliu ir netgi su taip pat vieninteliu šliuzu. Nėra jokių vandens kelionių aplink Rusnę ir kuriuo nors jos vidaus vandenų taku. Teoriškai būtų galima pasvajoti ir apie keliones iš Nemuno į Karaliaučiaus krašto vandens sistemas, tačiau pirmiau reikėtų bent išsijudinti savame krašte. Tikėkimės, kad to sulauksime. ■